

багатьох винятках чинити довготривалий вплив на їхнє життя. Таким чином судові системи даних країн пропонують багато оригінальних вирішень проблем, які виникають при захисті неповнолітніх. Окремі з них можуть бути запозичені і нашою правовою системою. Найбільшої уваги та наслідування заслуговує ставлення держави до проблем захисту незаможних обвинувачених. І якщо на даний момент подібні положення в Україні започаткувати складно в силу соціальних, політичних, економічних труднощів, то в майбутньому, віриться, що держава буде спроможна приділяти більшу увагу та необхідні ресурси цим проблемам, спираючись на досвід зарубіжних країн.

Поліщук А.В.

*студентка 5-го курсу Інституту кримінальної юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

СПІВВІДНОШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО АДВОКАТУРУ З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ НОРМАМИ

В 2012 р. в Україні сталася визначальна подія – на заміну закону «Про адвокатуру» від 19.12.1992 р. було прийнято новий закон – «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України № 5076-VI від 05.07.2012 р. //Відомості Верховної Ради. – 2013. - № 27. - Ст.282.), який визначає правові засади організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в Україні. Було започатковано реформування системи адвокатського самоврядування та фінансування адвокатської діяльності, зокрема, при наданні вторинної правової допомоги.

Адвокатура в сучасній правовій системі відіграє роль одного із способів обмеження державою своєї влади за допомогою створення і функціонування незалежного правозахисного інституту, що своєю діяльністю сприяє виконанню конституційної функції захисту прав і свобод людини як основної цінності держави, закріпленої у ст. 3 Конституції України.

Позитивно оцінюючи зусилля законодавців, направлених на унормування правовідносин, які виникають в сфері адвокатської діяльності, відмітимо, що національні інтереси України потребують утвердження держави як впливового європейського повноправного члена Європейського Союзу. Важливу роль в реалізації цього напрямку відіграє адаптація законодавства України про адвокатуру до європейських стандартів.

Зазначимо, що на сьогодні основним джерелом інституту адвокатури поряд з законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» є такі нормативно-правові акти, як Конституція України, Кримінальний та Кримінальний процесуальний кодекс України, Цивільний та Цивільний процесуальний кодекс України, Кодекс адміністративного судочинства України, Правила адвокатської етики. Їх головним завданням є забезпечення в цілому такої ефективної діяльності адвокатури, яка б відповідала міжнародним стандартам, зокрема положенням Загального кодексу правил для адвокатів країн ЄС (далі Загальний кодекс правил), прийнятому делегацією 20 країн-учасниць на пленарному засіданні у Страсбурзі у жовтні 1988р, а також Рекомендаціям Парламентської Асамблеї Ради Європи від 26 вересня 2005 р. і Резолюції (78) 8 Комітету Міністрів Ради Європи про юридичну допомогу та консультації від 2 березня 1978 р. Незадовільне правове регулювання призводить до цілої низки причин, що створюють проблеми в діяльності адвокатури, а саме: відсутність належної державної підтримки адвокатури; систематичні порушення прав адвокатів при виконанні ними професійних обов'язків; організаційно-правову неврегульованість у самій адвокатурі (Слободяник Т.М. Деякі аспекти адаптації законодавства України про адвокатуру до європейських стандартів / Т.М. Слободяник // Вісник КДПУ імені Михайла Остроградського. – 2008. – Вип. 1. – Частина 1. – С. 9.).

Разом з тим, слід відмітити, що в більшості країн ЄС законодавством по-різному визначається правова природа адвокатури та її відношення до судової влади, але в ряді країн місце адвокатури та її взаємозв'язок із судовою системою встановлені досить чітко й однозначно. Адвокатура розглядається як: невід'ємна частина правосуддя (Латвія); незалежна організація в системі правосуддя (Німеччина); орган правосуддя (Греція); незалежна частина правової системи (Литва); адвокат визнається помічником правосуддя (Франція); слугою

правосуддя і права (Португалія). Адвокатська діяльність прирівняна до діяльності суддів (Болгарія).

Важливим аспектом для України є співвідношення інституту адвокатури та судової влади. З одного боку, саме в суді незалежна участь адвоката забезпечується адвокатурою не тільки як корпорацією, а й як правозахисним інститутом, покликаним протистояти порушенням закону органами влади, а з іншого – без ефективного виконання функцій, покладених на інститут адвокатури, неможливе винесення законних та справедливих судових рішень. Разом із суддями і прокурорами адвокати повинні стати тією основою, на якій ґрунтується принцип верховенства права та захисту прав людини. Незалежність суддів має гарантуватися на найвищому законодавчому рівні, таким самим чином мусить гарантуватися й незалежність адвокатів.

Виходячи з того, що відносини між суддями та адвокатами впливають на якість правосуддя та забезпечення права людини на справедливий суд, долучаємося до запропонованих Т.Б. Вільчик конкретних механізмів зближення адвокатури і судової влади: визнання за адвокатурою першочергового права на заміщення вакантних судових посад (за прикладом Великої Британії); можливість набуття статусу адвоката суддями у відставці за спрощеною процедурою; спільне навчання суддів та адвокатів (за прикладом Німеччини) (Вільчик Т.Б. Вдосконалення шляхів взаємодії інституту адвокатури з державними структурами відповідно до євроінтеграційних прагнень України / Т. Б. Вільчик // Особенности адаптации законодательства Молдовы и Украины к законодательству Европейского Союза: междун. науч.-практ. конф. (Кишинев, 27–28 марта 2015). – Кишинев, 2015. – С.130.).

Сьогодні з огляду на євроінтеграційні прагнення України потребує узгодження система правових норм нашої держави та ЄС, зокрема, у сфері захисту прав людини. Завдання України полягає в тому, щоб обрати найбільш раціональний шлях адаптації законодавства, використовуючи при цьому як власний, так і досвід інших країн. Положення міжнародно-правових норм, пов'язаних із регламентацією діяльності адвокатури, досі не повною мірою імплементовані у правову систему нашої держави, а деякі положення чинного законодавства не відповідають сучасним міжнародно-правовим стандартам. Перш за все необхідна ратифікація Загального кодексу правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства (ухваленого у Страсбурзі у 1988 р.), гармонізація з ним положень Правил адвокатської етики адвокатів України та Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Крім того, правотворчим органам при розробці нових законів, внесенні змін до уже існуючих слід враховувати не тільки європейські стандарти, що містяться в конвенціях, учасником яких є Україна, а й відповідні європейські стандарти, що містяться в резолюціях та рекомендаціях органів Ради Європи.

Необхідно відмітити, що трактування права на правову допомогу, закріплене у ст. 59 Конституції України (Конституція України: Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141.), є одним із найбільш повних у конституційній практиці європейських країн. Проте в ньому все ж таки не знайшли відображення окремі важливі аспекти, наявні в міжнародних документах та багатьох конституціях (основних законах) країн ЄС (право особи на «професійну» («кваліфіковану») правову допомогу; конкретизація того, що у випадках, передбачених законом, правова допомога надається за рахунок саме держави; момент, з якого настає право особи на правову допомогу, та коло суб'єктів, які мають право на правову допомогу у кримінальному судочинстві, як додаткова конституційна гарантія додержання їх прав).

Положення ч. 4 ст. 46 Кримінального процесуального кодексу України (Кримінально-процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. - № 9-13. - Ст.88.), яке передбачає, що захисник користується процесуальними правами підозрюваного, обвинуваченого, якого він захищає, крім процесуальних прав, реалізація яких здійснюється безпосередньо підозрюваним, обвинуваченим і не може бути доручена захиснику, суперечить міжнародним документам, які встановлюють, що адвокат у жодному разі не повинен ототожнюватися з власним клієнтом. Необхідно доповнити КПК України нормою, у якій окремо передбачити права захисника у кримінальному процесі.

Актуальною проблемою сьогодення є надання безоплатної правової допомоги

(регламентується Законом України «Про безоплатну правову допомогу» (Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI // Відомості Верховної Ради. – 2011. – №51. – Ст. 577.)). Потрібно розробити механізм розгляду питання про надання такої допомоги у тих випадках, коли спочатку були відсутні підстави для надання безоплатної юридичної допомоги, але воно виникло в ході подальшого розгляду справи, запровадження якого є важливим для національного законодавства.

При оцінці якості програм безоплатної правової допомоги повинна враховуватися не тільки робота адвокатів, а й приділятися увага одержувачам цієї допомоги, різним організаційним аспектам, що впливають на доступ до такої допомоги. Також має враховуватися незалежність адвокатів та необхідність дотримання адвокатської таємниці.

На сьогодні вимагає адаптації і деякі положення законодавства ЄС щодо вимог до адвокатів. Зокрема свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю може бути вручене лише після пред'явлення документа, що підтверджує факт укладення договору страхування матеріальної відповідальності; адвокату, який отримав особливі знання та досвід у певній галузі права, можуть надаватися повноваження щодо використання найменування «спеціалізований адвокат» (спеціалізація адвокатів сприятиме підвищенню їх кваліфікації і, як наслідок, поліпшенню якості правової допомоги). Необхідно закріпити положення щодо проходження адвокатами безперервної професійної підготовки, звільнення від якої може мати місце лише за певних підстав та на відповідний строк.

Вимагає поліпшення і правовий статус адвоката. Існує необхідність розширити процесуальні права адвоката шляхом встановлення можливості судового санкціонування отримання адвокатом відповіді на запит у випадках, якщо запитувані відомості містять інформацію із обмеженим доступом; прирівняти статус адвоката до статусу судді в частині кримінально-правової охорони його професійних прав та притягнення до відповідальності; визначити порядок проведення та оформлення процедури опитування адвокатом осіб за їх згодою та отримання предметів і (або) документів; встановити, що орган або посадові особи, які затримали адвоката або застосували до нього запобіжний захід, зобов'язані протягом однієї години з моменту затримання адвоката повідомити про це відповідну раду адвокатів регіону; встановити чітку процедуру інформування органів адвокатського самоврядування про можливе затримання адвоката; визначити, що повідомлення про підозру адвоката у вчиненні кримінального правопорушення може бути здійснене виключно Генеральним прокурором України або його заступниками, тощо.

В Україні назріла також необхідність запровадження досвіду ЄС щодо обов'язку страхування матеріальної відповідальності адвокатів. Розмір страхових внесків для адвокатів може залежати від рівня їх кваліфікації.

Таким чином, сьогодні в Україні не до кінця визначено напрями подальшого реформування організації та діяльності вітчизняної адвокатури з реалізації права на правову допомогу з урахуванням вимог законодавства в сфері адвокатури країн Європейського Союзу.